

۲۳ دسمبر، ۲۰۲۴

داکتر ضیا نظام

فاجعه زیست محیطی و تعهدات ناچیز کشورهای صنعتی برای مبارزه با آن

بیست و نهمین کنفرانس تغییرات اقلیمی سازمان ملل متحد در ماه نوامبر امسال در باکو، پایتخت آذربایجان، برگزار شد. در این کنفرانس گفته شد که تغییرات اقلیمی فاجعه ای برای عموم باشندگان جهان بوده و عمدتاً آسیب پذیرترین افراد را با فقر و مشکلات زیاد معیشتی دچار کرده است؛ زیرا آنان فاقد منابع برای مجادله با این مصیبت طبیعی ناشی از فعالیت های بشر بوده و نیاز به کمک های مالی خارجی دارند.

این کنفرانس به سلسله کنفرانس های دیگر کاپ (COP) در چارچوب کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با تغییرات اقلیمی دایر شد. «کنوانسیون چارچوب سازمان ملل متحد درباره تغییر

اقلیم» در سال ۱۹۹۲ توسط ۱۶۵ کشور در ریو دی ژانرو به امضا رسید و در حال حاضر ۱۹۷ کشور به شمول افغانستان عضو آن می‌باشند. در همان زمان کنوانسیون مهم دیگر «مبارزه با بیابان زایی» به تصویب رسید و هر دو کنوانسیون جهان شمول می‌باشند.

کنوانسیون چارچوب تغییر اقلیم اولین سند مهم بین‌المللی است که تأثیرات تغییر اقلیمی را در جهان به رسمیت می‌شناسد. در کنفرانس کاپ ۲۹، رهبران جهان در مورد کاهش گاز گل‌خانه‌یی صحبت کردند. سال ۲۰۲۴ گرم‌ترین سال است که تا کنون ثبت شده و اولین سالی که درجه حرارت زمین ۱/۵ سانتی‌گراد از دوره پیش از عصر صنعتی بالا رفته است.

حفظ سطح افزایش گرمای زمین به ۱/۵ درجه سانتی‌گراد یکی از اهداف کنفرانس پاریس در سال ۲۰۱۵ بود. بخش کلیدی آن کنفرانس کاپ ۲۹ تامین مالی برای مبارزه با تغییرات اقلیمی بود و این‌که چگونه کشورهای ثروت‌مند به کشورهای فقیرتر در پرداخت مصارف مبارزه با کاهش گاز گل‌خانه‌یی و سازگاری با تغییرات اقلیمی کمک کنند. بدون این کمک‌ها کنترل تغییر اقلیم ناممکن است، اما متأسفانه در این شرایط که بی‌ثباتی شدید در جهان حاکم است، مدیریت مشکلات ناشی از تغییرات اقلیمی آسان نیست و بدون اقدام فوری وضع خیلی وخیم خواهد شد.

مبارزه با تغییرات اقلیمی و جلوگیری از افزایش گرمایش زمین به سرمایه‌ ضرورت دارد، از جمله باید برای توسعه انرژی‌های تجدید پذیر کار شود که سرمایه‌گذاری‌های هنگفت طلب می‌کند. بر وفق برآورد آژانس بین‌المللی انرژی‌های تجدید پذیر، برای رسیدن به اهداف اقلیمی باید هر سال ۱/۵ تریلیون یا ۱۵۰۰ میلیارد دلار در تولید انرژی تجدید پذیر سرمایه‌گذاری صورت گیرد.

بانک جهانی پیش‌بینی کرده که ضرورت است تا کشورهای در حال انکشاف در این زمینه ۱/۳ تریلیون دلار سرمایه‌گذاری کنند و در کاپ ۲۹ کشورهای در حال انکشاف خواهان تامین این مبلغ از سوی کشورهای پیش‌رفته شدند. گفته می‌شود که این سرمایه‌گذاری کاهش ۱/۵ درصدی انتشار گازهای گل‌خانه‌ای را تضمین می‌تواند. البته با این پول غیر از کاهش انتشار گازهای گل‌خانه‌یی میلیون‌ها شغل ایجاد خواهد شد و از همه مهم‌تر کاهش آلودگی هوا منجر به جلوگیری از مرگ‌ومیر زودرس میلیون‌ها نفر و میلیاردها دلار صرفه جویی در مصارف صحت خواهد شد.

کشورهای بزرگ در تغییرات اقلیمی نقش عمده دارند. تنها سه کشور، ۵۰ درصد کل گازهای گل‌خانه‌ای را تولید می‌کنند. چین با ۳۰ درصد، ایالات متحده ۱۳ درصد و هند ۷ درصد. ۷ کشور دیگر ۱۵ درصد گازهای گل‌خانه‌ای جهان را تولید می‌کنند. در میان این هفت تولید کننده مهم گاز گل‌خانه‌ای سه کشور رو به انکشاف ایران، ترکیه و عربستان سعودی قرار دارند، ولی باقی آن‌ها

کشورهای صنعتی چون روسیه، جاپان، آلمان و کانادا اند. در طرف مقابل کشورهای رو به انکشاف بنگلهدیش، چاد، عراق، پاکستان و بحرین هستند که سهم ناچیزی در انتشار گازهای گلخانه‌یی دارند، اما در سال ۲۰۲۴ از نظر آلودگی هوا در صدر قرار داشته‌اند.

افغانستان از نظر آسیب‌پذیری در برابر تغییرات اقلیمی پنجمین کشور جهان است. نظر به برآوردهایی که در کاپ ۲۹ برای تعیین آسیب‌پذیری کشورها صورت گرفته است، کشورهای چاد، سومالی، سوریه و جمهوری دموکراتیک کانگو آسیب‌پذیرتر از افغانستان معرفی شده‌اند.

عوامل اصلی آسیب‌پذیری افغانستان سیل، خشک‌سالی و افزایش قحطی است. از زمان بازگشت طالبان به قدرت، کمک‌های بین‌المللی به‌شدت کاهش یافته و به اضافه آن مدیریت ضعیف طالبان و عدم آشنایی آنان با مسایل مربوط به تغییرات اقلیمی، وضع را وخیم ساخته و مردم از این ناحیه رنج شدید را متحمل شده‌اند.

طوری که گفته شد، تامین مصارف مالی برای مقابله با تغییرات اقلیمی و میزان کمک‌های کشورهای صنعتی به کشورهای فقیر از موضوعات عمده اجلاس کاپ ۲۹ سال ۲۰۲۴ است. در ضمیمه ۲ کنوانسیون مذکور ذکر شده است که اعضای سال ۱۹۹۲ سازمان توسعه و همکاری اقتصادی به‌طور مشترک مسوول کمک‌های مالی به کشورهای در حال رشد برای مبارزه با تغییرات اقلیمی می‌باشند. در سال ۱۹۹۲ تعداد ۲۳ کشور عضویت این سازمان را داشتند و حالا این تعداد به ۳۸ کشور رسیده است. اما این کشورها نمی‌پذیرند که مسوولیت حمایت کشورهای در حال رشد تنها بر دوش آنها باشد و مدعی‌اند که امروز برخی کشورهای در حال توسعه دیگری نیز وجود دارند که خیلی ثروت مندند و مقدار زیاد گازهای گلخانه‌یی را تولید می‌کنند. آنان پیشنهاد می‌کنند که این گروه از کشورها نیز باید در جمع ۲۳ کشور مندرج ضمیمه ۲ کنوانسیون در فهرست کمک‌کنندگان قرار گیرند. البته قابل یادآوری است که مسوولیت مبارزه با تغییرات اقلیمی غیر از سهم کنونی کشورها در تولید گاز گلخانه‌یی به نقش تاریخی هر کشور از زمان آغاز صنعتی شدن جهان در نیمه دوم قرن نوزدهم نیز ارتباط می‌گیرد. درست است که اولین بار هیات ارزیابی تغییرات آب و هوا در دهه ۱۹۹۰ میلادی گزارش جهانی خود را اعلام کرد، اما این تغییرات بسیار پیش‌تر از آن کلید خورده بود و برخی کشورهای صنعتی امروز در ایجاد وضعیت کنونی اقلیمی نقش تاریخی داشته‌اند. با این حال، کشورهای صنعتی اکنون خواستار تغییر فهرست کشورهای مندرج ضمیمه دو با توجه به واقعیت‌های موجودند.

در کنفرانس تغییرات اقلیم کاپ ۲۹ باکو، چندین تصمیم گرفته شد که مهم‌ترین آن تعهد کشورهای صنعتی به پرداخت ۳۰۰ میلیارد دلار در سال به کشورهای در حال توسعه تا سال ۲۰۳۵ است. اما خواست کشورهای رو به انکشاف و بعضی سازمان‌های بین‌المللی ۱۳۰۰ میلیارد دلار بود. دیگر در مورد مساله برابری جنسیتی بود و گفته شده است که حکومت‌ها باید حین اجرای برنامه زیست‌محیطی برابری جنسیتی را مد نظر بگیرند.

۴۹ کشور به‌عنوان کشورهای کم‌تر توسعه یافته و رو به انکشاف درجه بندی شده‌اند. افغانستان متأسفانه در فهرست کشورهای رو به انکشاف در نازل‌ترین جایگاه قرار دارد و آخرین کشور است. دلیل این جایگاه نازل، عدم توانایی و ظرفیت در جهت مبارزه علیه تغییرات اقلیمی است.

این ۴۹ کشور کمتر انکشاف یافته با بیش از یک میلیارد نفوس، در برابر تغییرات اقلیمی آسیب‌پذیرترین کشورهای جهان هستند؛ ولی کمترین تلاش برای رفع مشکل این کشورها صورت گرفته است. این کشورها کمترین سهم در زمینه آلودگی هوا و گرمایی زمین داشته‌اند؛ اما از سبب تغییرات اقلیمی میلیون‌ها تن از ساکنان آن‌ها در معرض سیل‌ها و خشک‌سالی بی‌سابقه قرار گرفته‌اند و در نتیجه فقر، گرسنگی و بیماری‌های ناشی از این تغییرات هر روز از آنان قربانی می‌گیرد.

در کنفرانس کاپ ۲۹ کشورهای چاد، سومالی و سوریه بیش‌تر از همه در معرض آسیب‌های ناشی از تغییرات اقلیمی معرفی شدند. بعد از آن‌ها جمهوری دموکراتیک کانگو و افغانستان قرار دارند. ایوانز نجوا، رییس گروه کشورهای کمتر انکشاف یافته که از کشور ملاوی است، به نمایندگی از کشورش صحبت کرده و از تعهدات مبهم و بی‌نتیجه کنفرانس برای آسیب‌پذیرترین و بی‌وسيله‌ترین کشورها، مایوس و خیلی خشمگین بود. خشم او حکایت از نارضایتی کشورهای آسیب‌دیده و نیز نگرانی آگاهان امور از وضعیت جاری بود.

به نظر می‌رسد جهان در این مرحله سرنوشت ساز توانایی کافی برای اقدام هماهنگ و سراسری در راستای مبارزه با تغییرات اقلیمی را ندارد و بیش‌تر کشورها به منافع کوتاه‌مدت ملی خود اهمیت می‌دهند و حاضر نیستند به خاطر آینده جمعی بشر، پیش‌گام شوند.

کشورهای فقیری چون افغانستان اما توانایی لازم برای سهم‌گیری در این مبارزه جهانی را ندارند و بدون حمایت کشورهای پیش‌رفته حتا قادر نیستند آسیب‌های فوری تغییرات اقلیمی را کاهش دهند. حاکمیت طالبان که در آن به تدابیر انسانی ارزش گذاشته نمی‌شود و حتا در برابر آموزش و تحصیل ممانعت ایجاد می‌شود، کشور را بیش‌از پیش آسیب‌پذیرتر می‌کند. در این شرایط حتا اگر کمک‌های مالی هم صورت گیرد، احتمال استفاده موثر از آن برای مبارزه با تغییرات اقلیمی در افغانستان

بسیار کم است. از این رو، اولویت اصلی مردم افغانستان تشکیل حکومتی است که جامعه جهانی آن را به رسمیت بشناسد و مردم افغانستان نیز به آن اعتماد داشته باشند. در غیر آن، با گذشت هر سال محیط زیست و شرایط زندگی در کشور بیش از پیش بحرانی‌تر خواهد شد.